

O b s a h

Úvod	2
Rozhlasová teorie	3
Rok změn v českém mediálním právu	3
Co dál?	4
Rozhlas Karla Čapka	5
Recenze: Praktická encyklopedie	8
Na návštěvě ve světě	9
...tentokrát v Rusku	9
Specifika ruského mediálního trhu	9
Informace ze zahraničních cest rozhlasových pracovníků	11
Pobyt na Goethe Institutu	11
První fórum EBU o multimédiích	12
Zasedání Regionální skupiny rozhlasových a televizních organizací EBU zemí střední a východní Evropy	13
Zasedání hudebních expertů EBU	14
Konference o vysílání pro mladé posluchače	15
Výsledky přehlídek a soutěží rozhlasové tvorby v roce 1999	16
Prix Italia 1999	16
Prix Bohemia Radio Poděbrady	16
Prix Europe Berlín 1999	17
VIII. soutěžní přehlídka Report 1999	18
Glosy ze soutěžní přehlídky	18
Vysíláno - vytištěno - prosloveno	20
Rozhlasová hra - současná forma umění	20
Zahraniční scénář	22
Stručné představení rozhlasové hry Rádio Inferno	22
Slovo o autorech	22
Malá předmluva o pekle jako rozhlasu	23
Andreas Ammer - FM Einheit: Rádio Inferno	24

ÚVOD

Dostává se vám do rukou druhé číslo bulletinu. Mělo vyjít již dříve, ale pracovní vytíženost týmu, připravujícího sborník mimo rámec svých povinností, tomu nepřála. Byla ovlivněna i vlastní náplň. Původně jsme si představovali, že jednotlivá čísla budou sjednocena především tematicky a hlavní materiál dá ráz ostatním příspěvkům. To se nám bohužel nedaří. Laskavá čtenářko a chápající čtenáři, přijmi proto zatímní jednoduché řešení: sborník vydáváme tehdy, když máme k dispozici dostatečné množství dobrých příspěvků. Příznivé ohlasy, za něž srdečně děkujeme, nás zavazují neslevovat na kvalitě a pohybovat se po dostatečně širokém poli, zahrnujícím jak veřejně právní rozhlas, tak komerční a soukromá rádia. Duálnost je pro nás základní podmínka. Snad nabízíme směsici příliš pestrou a nestravitelnou stejným dílem pro všechny. Máte však možnost vybrat si z ní to, co vás zajímá. Skutečnost, že jsou tu popisovány problémy pro vás odtažitých oborů, lze chápat také pozitivně: můžete získat široký přehled o celkovém vývoji současného rozhlasu a poučeněji se orientovat v současné mediální změti a vývojových trendech.

Poprvé v tomto čísle najdete zevrubný materiál o ruské mediální sféře od moskevského zpravodaje Českého rozhlasu Davida Štáhlavského. Těšíme se, že v dalším čísle se pod laskavou patronací šéfredaktora Českého rozhlasu 1 - Radiožurnálu A. Píchy vypravíme do další země. Svě práce nám znovu předkládá režisér Mgr. Jiří Hraše, pedagog Fakulty sociálních věd UK. V druhé polovině sborníku jsme zaměřili pozornost na oblast rozhlasové práce, která má blízko k umění, především k dramatu - na rozhlasovou hru. Tradice je zde letitá a sahá až do prvního rozhlasového desetiletí. Odumírá tento žánr? Jak jsou na tom v zahraničí? Jak vypadá současná špičková rozhlasová hra? Otázek je více a na některé z nich poskytneme odpověď. Zdůrazňuji, že čerpáme ze zahraničních pramenů a ty pochopitelně nezahrnují naše české poměry. V neposlední řadě objevíte recenze a přehled hlavních rozhlasových soutěží ve světě i u nás. Těšíme se, že nám napíšete nebo jinak sdělíte svůj názor, přání, námět. A věřte, prosím, ta poslední věta věru není myšlena formálně.

PhDr. Zdeněk Bouček

ROK ZMĚN V ČESKÉM MEDIÁLNÍM PRÁVU

Různé mediální teorie definují různě postavení médií ve společnosti. Píšeme a hovoříme o médiích jako o součásti veřejné sféry, jako o společenských institucích, jako o kulturních institucích, jako o zvláštním druhu průmyslového odvětví (či o zvláštní odnoži podnikání) a tak podobně. Jedním z typů teorií, které popisují oblast masové komunikace, je teorie normativní, jejíž zkoumání vychází ze studia zákonů, nařízení, mediální politiky, etických kodexů či veřejných debat.

Mezníkem, který bezesporu neunikne hlubší pozornosti mediálních vědců, odborníků a kritiků, je rok 1999, v němž se kromě tzv. tiskového zákona o provozování rozhlasového a televizního vysílání. Druhý citovaný dokument upraví „pravidla hry“ v oblasti audiovizuálních médií.

V současnosti se duální rozhlasový a televizní systém v České republice řídí několika zákony (zákon č. 468/1991 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání, zákon č. 103/1992 Sb., o Radě ČR pro rozhlasové a televizní vysílání, zákon č. 483/1991 Sb., o České televizi, zákon č. 484/1991 Sb., o Českém rozhlasu, zákon č. 40/1995 Sb., o regulaci reklamy atd.), které v průběhu posledních let doznaly mnoha změn častými novelizacemi. Stávající právní úpravy zajistily mimořádně dynamický rozvoj v oblasti elektronických médií. Jak uvádí Sborník statí o kultuře v ČR po roce 1989, vydaný ministerstvem kultury, v kapitole Oblast hromadných sdělovacích prostředků, str. 97: *Díky těmto legislativním změnám vzniklo v České republice po roce 1989 přes dvě stě soukromých rozhlasových a televizních stanic, z toho dvě celoplošně vysílající televizní (TV Nova, TV Premiéra - později Prima) a dvě rozhlasové stanice (Frekvence 1 a Alfa).*

V souvislosti s předpokládaným vstupem České republiky do Evropské unie, ale i pro další rozvoj elektronických médií v České republice je nezbytné, aby byl přijat nový zákon o provozování rozhlasového a televizního vysílání, který v sobě bude obsahovat i jiné, v současnosti platné právní předpisy (například zákon o Radě ČR pro rozhlasové a televizní vysílání). Při podrobném pohledu na současný vývoj v české mediální krajině je tím víc zřetelnější, že stávající zákony zaostávají za rozvojem médií a nejsou schopny postihnout některé jevy - například prodej rozhlasových a televizních stanic, a tím pádem i zásadní změny ve vlastnictví médií s omezením či vyloučením skutečného vlivu původního majitele licence, a to i přesto, že podle současné legislativy je licence v České republice nepřevoditelná. Základní otázka zní: Je licence zbožím na trhu médií a je možné prodat víc než 49 procent společnosti, která je vlastníkem licence?

Nový zákon musí bezesporu jasně definovat problematiku vztahů mezi provozovateli (tzv. servisními organizacemi) a držiteli licence (na špatné právní ošetření poukázal v nedávné době spor mezi provozovatelem - společností ČNTS - a majitelem licence - společností CET 21 - k vysílání TV Nova), a tedy i udržitelnost transparentnosti vlastnických poměrů v elektronických médiích, s čímž rovněž souvisí jasné definování koncentrace a křížení vlastnictví v médiích. Problém tzv. servisních

organizací ovšem není zdaleka jen problémem TV Nova, ale i dalších provozovatelů rozhlasového a televizního vysílání v České republice.

Chvályhodným počinem v novém zákonu o rozhlasovém a televizním vysílání by bylo zavedení nového institutu - prolongace licencí, ke kterému se kloní i současná Rada pro RTV, a ve své loňské zprávě k ustavení prolongace poznamenává: *...existují stanice, které až na malé odchylky dodržují licenční podmínky, v průběhu licenčního řízení se chovají korektně, mají relativně vysokou sledovanost nebo svým formátem naplňují potřebu některého menšinového žánru (vkusu). Investovaly čas, sílu a finanční prostředky, aby mohly vysílat. Přesto musejí po uplynutí licenčního období znovu žádat o licenci a podstupovat poměrně náročné řízení bez jakékoliv jistoty, že licenci znovu získají. Jakkoliv se může objevit námitka, že jiné řešení by omezilo volnou soutěž tržních sil, je namíste uvážít možnost prodloužení licencí bez licenčního řízení či se zjednodušeným režimem (samozřejmě za určitých podmínek).*

Další zásadní změnou v novém právním rámci pro fungování elektronických médií musejí být větší pravomoci, zřetelnější postavení a utváření Rady pro rozhlasové a televizní vysílání. Rada by měla mít větší vliv na formulaci licenčních podmínek a jasné stanovení kritérií pro licenční řízení (což předpokládá například přesné zadávání formátu stanice, cílové skupiny či jiných prvků). Za pokus by stálo dát Radě pro RTV i větší politickou nezávislost, která by byla zajištěna „trojpilířovou volbou“ jejích členů. Podle stávající legislativy volí členy Rady pouze Poslanecké sněmovna Parlamentu ČR. Větší politickou nezávislost radních zajistí systém, kdy třetinu rady jmenuje prezident republiky, třetina je volena Senátem a třetina Sněmovnou (v tomto případě hovoříme o francouzském modelu). To by ovšem předpokládalo, že se počet členů Rady z dnešních třinácti dostane na číslo dělitelné třemi. Podle tvůrců nového zákona o rozhlasovém a televizním vysílání se uvažuje o návratu počtu členů Rady k původnímu počtu, který obsahoval zákon č. 468/1991 Sb. (tedy devět radních).

Podle předpokladů ministerstva kultury je úkolem nové mediální legislativy i přesnější definice role, kterou mají sehrávat veřejnoprávní provozovatelé vysílání, tedy Český rozhlas a Česká televize. A v neposlední řadě: nový zákon má sladit naše předpisy s normami Evropské unie - což se v případě vysílání týká hlavně směrnice č. 89/552/EEC, tedy takzvané Televize bez hranic, která předpokládá především zajištění svobody příjmu, podporu evropských děl a děl evropských producentů a zajištění ochrany mladistvých.

Václav Moravec

Autor je studentem oboru masová komunikace FSV UK

Použitá prameny a doporučená literatura:

- Časopis Strategie
 McQuail, D.: Úvod do teorie masové komunikace, Praha, Portál 1999
 Sborník statí o kultuře v České republice po roce 1989, Praha, Ministerstvo kultury ČR 1999
 Zpráva o stavu vysílání a činnosti Rady ČR pro rozhlasové a televizní vysílání (1. 1. 1998–31. 12. 1998)

CO DÁL?

Základní fakta: Celoplošné soukromé rozhlasové vysílání provozují v současnosti v České republice dva držitelé licence - Frekvence 1, a. s. (Rádio Frekvence 1), a společnost Londa, s. r. o. (Rádio Impuls). I přes omezenou kapacitu tuzemského rozhlasového trhu a vysoký počet existujících rozhlasových stanic přetrvává zájem o provozování rozhlasového vysílání. V oblastech regionálního a lokálního rozhlasového vysílání působilo v České republice v roce 1994 - 59 provozovatelů, v roce 1995 - 87 provozovatelů a v roce 1998 - 75 provozovatelů.

Co do počtu stanic je možné pro rozhlasovou část české mediální krajiny na konci 20. století použít následující metaforu: Reliéf krajiny celoplošných a regionálních či lokálních rádií je pozoruhodně členitý (Jiráček, 1997). Nejsm si jist, zda by zmíněnou charakteristiku bylo možné použít i pro zhodnocení programové pestrosti a různorodosti soukromých rozhlasových stanic. Z hlediska programu si dovoluji parafrázi Jiráčkovy teze: Reliéf krajiny celoplošných a regionálních či lokálních rádií je sice mírně členitý, ale výraznější členění tohoto reliéfu je teprve před námi.

Devadesátá léta dvacátého století je možné v historii rozvoje českých audiovizuálních médií bezesporu označit jako periodu vzniku a postupného utváření duálního systému a rovněž jako periodu expanzivního rozvoje soukromých rozhlasových stanic.

S koncem dvacátého a začátkem století jedenaadvacátého se rozvoj soukromého rozhlasového vysílání v České republice ovšem „přehoupne“ do údobí, které bychom mohli označit jako periodu specializace a programového rozčleňování. Ještě zdaleka si soukromé rozhlasové vysílání v našich zeměpisných šířkách neosvojilo a nezažilo některé formáty či prvky formátů, které se uplatňují při programování rozhlasových stanic na západ od našich hranic či ve Spojených státech amerických. Ať již jde například o využití prvků formátu All News a News/Talk v programové struktuře tuzemských privátních rozhlasových stanic či rádia formátu Public. Je možné očekávat, že dříve či později se i v pomyslném reliéfu rozhlasové části české mediální krajiny objeví ranní formát talk show (v USA například patří k nejznámějším a nejpopulárnějším talk show Howarda Sterna). Zájem rozhlasových posluchačů o mluvené slovo ovšem v České republice může narazit, a podle posledních výzkumů už i naráží, na některé brzdy, které rozvoji mluveného slova v programu našich rádií brání. Příčin malého zájmu je několik:

- 1) Obsah a úroveň politického zpravodajství, které čím dál více připomíná virtuální realitu a vzdaluje se od každodenních problémů lidí.
- 2) Jazyk našich rozhlasových novinářů, který je pro posluchače často nesrozumitelný a nepřehledný. Jazyk zpravodajství tuzemských rozhlasových stanic připomíná (či je téměř totožný) s jazykem zpravodajské agentury, a tím se

stává pro posluchače nesrozumitelným, protože jej vnímá pouze sluchem.

- 3) Malé využití „specifik“ auditivního média, například rozhlasovosti a zvukovosti.
- 4) Odklon posluchačů od negativních informací a inklinace k humoru a zábavě.

První náznaky příchodu periody specializace a programového rozčleňování v oblasti auditivních médií je možné pozorovat již dnes. Stačí zmínit rozčleňování hudebních programů do formátů, které je možné pozorovat u tuzemských hudebních rozhlasových stanic, či vznik formátu Religious (náboženské vysílání), který si v Česku osvojilo Rádio Proglas.

Do budoucna se nebude možné vyhnout i trendu síťování (sdružování rozhlasových stanic do programových sítí), který má šanci přinést do programování stanic větší pestrost a profesionalitu.

Druhé období v dějinách soukromého rozhlasového vysílání bude klást zvýšené nároky na programové pracovníky v rádiích. Využívání některých prvků náročnějších rozhlasových formátů totiž předpokládá jejich profesionální zvládnutí. I ve vysílání privátních stanic se za pár let objeví například živě vysílané reportáže, anketní vstupy z ulic, brilantní projevy moderátorů talk show, skvěle využívané vlastní archivy rozhlasových stanic. V současnosti přehuštěný rozhlasový trh - co do počtu rádií - nám toto vše zatím nemůže nabídnout, protože s sebou přináší - krom jiného - rovněž nedostatek kvalitních rozhlasových pracovníků. V soukromém rádiu dnes může pracovat prakticky kdokoliv, kdo umí alespoň trochu mluvit.

I když připouštím, že i toto kritérium je možné s úspěchem zpochybnit.

Vývoj soukromých rozhlasových stanic v České republice vstupuje do druhé éry, která bude stejně zajímavá - ne-li zajímavější - než byla perioda právě končící.

Václav Moravec

Autor je studentem oboru masová komunikace FSV UK

Použité prameny a doporučená literatura:

- Časopis Strategie
 Jiráček, J.: Procházka českou mediální krajinou, Lidové noviny, 1. 12. 1997
 Sborník statí o kultuře v České republice po roce 1989, Praha, Ministerstvo kultury ČR 1999.
 Vlček, J.: Formáty rozhlasových stanic, Zpráva o stavu vysílání a činnosti Rady ČR pro rozhlasové a televizní vysílání (1. 1. 1998–31. 12. 1998)

ROZHLAS Karla Čapka

(Nad články z let 1926–1938)

Čapek měl rozhlas rád hned z několika důvodů. Jak dosvědčuje Olga Scheinpflugová¹⁵, užíval rozhlas jako zvukovou clonu, která ho při práci oddělovala od zvuků okolního světa, byť by to i dechovka hrála. Po večerech naopak záměrně lovil koncerty vážné hudby po evropských stanicích. Jak pozorně poslouchal i slovesné pořady, o tom svědčí jeho poznámky a entrefiletu v Lidových novinách. Podstatné články jsou téměř v úplnosti zachyceny ve Spisech, zatímco Čapkovy příspěvky do vysílání jsou zachovány jen torzovitě. Dr. Václav Cibula napočítal před časem třináct rozhlasových přednášek a projevů. Vyjde jich o něco (o 4–8) více, sečteme-li zachovaná torza snímků a textů v Archivu ČRo s texty publikovanými ve Spisech a s údaji v čapkovském kalendáři. Týkají se vlastní spisovatelské praxe, mapují hudbu nejrůznějších částí světa a se stoupající naléhavostí se vyjadřují k otázkám života naší země.

Pro rozhlas začal Čapek psát (pokud víme) od r. 1930, ale **o rozhlase** první článek publikoval už v únoru 1926. (Podobně **pro film** začal psát v roce 1921, zatímco **o filmu** už v roce 1913.) Zřejmě nepodléhal módnímu podceňujícímu pohledu na „technické atrakce“, jak jej sdíleli mnozí intelektuálové té doby, a předvídavě odhadoval možnosti a perspektivy jak filmu, tak rozhlasu.

Články, věnované rozhlasové problematice, svědčí o tom, jak viděl Čapek rozhlasový přijímač, jak poznával možnosti rozhlasového vysílání a jak chápal funkci rozhlasového působení na veřejnost. Postupně se (1926–1938) zabývá různými tematickými okruhy tak, jak se v autorově poznávání a v dobovém kontextu stávaly aktuálními.

Od zajímavosti ke kvalitě

První etapa článků od poloviny 20. do začátku 30. let je jakousi školou a výchovou k posluchačství. Začíná pocity, dojmy a zážitky rozhlasového nováčka (Muž a krystal, 1926)¹ počínaje zjištěním majitele krystalky, že je *vlastně přizván. A zakrátko objevíte, že ta věc vám vrní do ucha koncerty, zpívá, povídá kdesi cosi* a láká i nutí vás k poslechu, takže *hrozí nám propuknutí nebývalých domácích ctností*. Resumé: *Dříve lidé chodili z domu, aby někde něco slyšeli, buď muziku, nebo mnoho řečí; nyní budou chodit domů, aby něco slyšeli*.

Jenže člověk, který se (onto-, ale nejspíše i fylogeneticky) dopracoval stavu, že nejprve *si dal na hlavu sluchátka a usadil se na jednom místě* si posléze pořídil amplion (Amplión, 1927)³. V portrétu posluchače je stále ještě kus obdivu k tě zázračně skříňce a kus amatérského fandovství, ale vrch začínají získávat nová technologická hlediska - zájem o čistotu a kvalitu zvuku. Československo mělo zájem na tom, aby se v éteru prezentovalo silnou stanicí. Tou se od 28. 10. 1928 staly Liblice, které svými 120 kW začaly šířit pražský program a prokládat jej komorním „a“ jako časovým znamením i jako přesným základním tónem k ladění hudebních ná-

strojů. I po oficiálním zahájení pokračovaly práce na dořazení jeho technických parametrů¹⁶. Čapkův veselý rozhlas (Haló, haló..., 1932)⁷ podává soustavně přerušovaný přehled zpráv a končí jej poznámkou: *Vážení radioposluchači nám prominou neustálé poruchy, zavinně tím, že tentokrát jsme svůj rozhlasek vysílali přes moderní a nákladně vybavenou stanici v Liblicích*.

Čapek se již v tomto raném období vysílání vyjadřuje k jednomu zcela specifickému problému programové skladby, který pronásleduje rozhlas po celou dobu jeho existence (Osmdesát abonentů čili Symfonie Es dur, 1926)². Je to nabídka hudebních žánrů, která výběrem, rozsahem i hodinou vysílání nikdy nedokáže uspokojit všechny posluchače zároveň. K agresivním protestům vede ty nejmilitantnější a nejméně tolerantní. Čapek reaguje jednoznačně a z tak zásadního stanoviska, že ještě dnes stojí za pozornost: *Nežádáme na radiožurnálu, aby vyhověl tomu neb onomu gustu, které si chce naporoučet hudbu jako roštěnku v hospodě; žádejme jen tolik, aby naše vysílání nebylo vulgárnější a nižší než v jiných stanicích Evropy, a v těch mezích žádejme tu nejlepší domácí produkci, přístupnou co nejrůznějším lidem*. Problém je trvalý a Čapek se k němu v obměně vrací ještě dvakrát: v roce 1935 (první půle Hlasu nad zemí)¹¹ a v roce 1937 (první půle Čecha pro německý rozhlas)¹³.

Do tohoto období patří i jeden článek, který není z pera Čapkova, ale **tlumočí** stručně a přehledně jeho názor na rozhlas. V týdeníku Radiojournal jej publikoval (1929)¹⁷ redaktor Vilém Práger, pozdější vydavatel a redaktor časopisu Přehled rozhlasu (1932–1935, poté 1935–1939 pod názvem Svět mluví). Spisovatel se právě vrátil ze slovenských Topoľčianek, tvrdí Práger¹⁸, „a poznal tam, jaký význam má a jak populárním se stal na Slovensku zemědělský rozhlas“. Čapkovy vlastní úvahy začínají řečnickou otázkou: „Když po sedmiletém vývoji provádí tato tajemná skříňka takové zázraky, co bude za dalších 7 let?“ Ve třech okruzích vidí spisovatel význam rozhlasu (vrátí se k nim vlastní rukou za rok: Rozhlas a svět, 1930)⁴: 1. Kultura nebude už jen věcí přelidněných velkoměst, snad se i hospodářské podniky i obyvatelstvo účelněji rozdělí v prostoru. 2. Radio znamená návrat k domovu, lidé budou více doma „spojení kulturně i společensky se světem“ (myšlenka, kterou jsme četli už jednou v prvním článku, 1926). 3. Poslech je výchovou „k evropanství a všelidství“, rozhlas se svou nabídkou stanic nejrůznějších národních kultur „představuje světoobčanskou výchovu“. A závěrem se mezi drobníčkami na okraj rozhovoru setkáme s informací o velkém přijímači, který má pan prezident a „kterého s oblibou používá zejména za svého pobytu v cizině“, a se spisovatelovým přesvědčením, že „rozhlas nebude konkurovat divadlu, koncertům ani knize“, ale naopak pomůže jim získávat publikum a dokonce i autory.

Možnosti a poslání rozhlasu

Tematické okruhy se ovšem překrývají, tento druhý však vévodí první polovině třicátých let. Otevírají jej názory, které jsme právě v přehledu tlumočili (Rozhlas a svět, 1930)⁴. Čapek si zachovává své (dílem nepochybně reálné, ale dílem úmyslně stylizované) laické hledisko, které ví, že *když se otočí takový černý knoflík, začne to hrát a mluvit, a když se knoflík otočí zpátky, přestane to dělat hluk a rozhostí se příjemné ticho. Je to veliký pokrok proti parlamentu, schůzím, divadlu a společnosti, kde takového knoflíku není*. A pak rozebírá postupně tři „velké přednosti rozhlasu. První: *Do čtyř stěn našeho přibytku se dnes vejde širší a širší okruh světa. Vracíme se do svých domovů jako do končiny daleko rozsáhlejší, než je ulice nebo koncertní síň*. Druhá: *Ta jistá izolace, kterou trpíval vzdělaný člověk na venkově, je široce proražena. (...) Je velikým psychologickým a sociologickým problémem, jak provést decentralizaci lidského bydlení; rozhlas přišel právě včas, aby svým způsobem pomohl relativní valorizaci venkova*. Třetí: *Krom jiných věcí je to rozhlas, co v nás posiluje vědomí jednoho velikého a společného světa a budí v nás důvěru, že jsou a mohou být svazky, jež překračují hranice států. Daleko častěji než dosud by se mohl konat mezinárodní a světový kongres: byl by to kongres lidí sedících každý u svého krbu, a přece si podávajících ruce v bližším a bližším poznání*. Praktickou realizaci svého námětu okomentoval Čapek o čtyři roky později (Pozor, pozor, Rio de Janeiro!, 1934)¹⁰. Berlínský rozhlas ukázal jednu z nejkrásnějších možností rádia: *totiž utvořit zvukovou síť mezi zeměmi a světadíly*. Vysílala se lidová a populární hudba z různých rozhlasových stanic čtyř světadílů (Praha přispěla Sukovým pochodem). Vysílání napovědělo možnou „*simultánnost naší planety, i když ten koncert zemí je vysílán z místa, jež jindy nezvoní přísliby budoucího věčného míru*“.

Po problematice hudební - se Čapek vyjadřuje ještě jednou k vlastnímu programu, tentokrát kriticky k situaci a kvalitě rozhlasové činnosti. *Myslím, že by si muzikanti nedali dlouho líbit, aby koncerty v rádiu byly improvizovány od muzikantů narychlo a jen ad hoc sehnáných; ...ale činoherní produkce v rozhlase dělá obyčejně dojem pouhé čtené čili breptané zkoušky, nadto ještě nouzově obsazené; hlasy neviditelných herců do sebe nepřesně zapadají a posluchač si je plete, protože jejich témbry nejsou dost úzkostlivě a skoro hudebně odstřněny*. (Hlasy zvenčí, 1930)⁵.

Dojem je zřejmě oprávněný, po letech to ve vzpomínce potvrzuje režisér Josef Bezdíček: „Bylo například už experimentem zavedení tří až čtyř zkoušek, namísto dosavadní jedné informativní, ve které se herci seznámili s textem (někdy při ní teprve rozřezali brožovanou knížku) a generálky, na které hra (obvykle aktovka) prošla s příslušnými zvuky bez zastávky.“¹⁹ Čapek: *Hlavní je, aby i v rozhlase proniklo vědomí, že činohra, stejně jako orchestrální hudba, je umění ansámblové, které se pod trestem nedůstojné úrovně nemůže jen tak improvizovat*. Čapkova profesionální představa se posléze naplnila. Rozhlas si vytvořil vlastní herecký soubor, systém zkoušek, hry byly skutečně studovány, každý režisér si

vytvořil stálé jádro hereckého obsazení. Tak začala v rozhlase umělecká tvorba. A naplnila se rovněž představa druhá: *U nás se i na jevištích mluví foneticky a akusticky hodně nekultivovaně. Kdyby naši režiséři byli donuceni zabývat se jenom hlasy svých herců, bez výpomoci hry a mimiky, tedy hlasy zcela izolovanými ve své pouhé akustické funkci, byli by donuceni ty hlasy kontrolovat, muselo by to vést je i herce k vědomí pěstění hlasu a přednesu*. To je ojedinělý vyhraněně kritický hlas mezi Čapkovými články a je to hlas přesně analyzující.

Politika v éteru

Politická stránka rozhlasového vysílání se dostala do centra Čapkovy pozornosti brzy po začátku 30. let - a už je neopustila. Začala na evropském okraji a dostředivě se přibližovala do samého středu Evropy - do naší republiky. Na počátku (Hlasy z Německa, 1932)⁶ je politika sousedního státu, diagnostikovaná skrze rozhlasové vysílání. Půl roku před Hitlerovým uchopením moci zjišťuje český spisovatel, že se Německo ve svém vysílači Königswusterhausen už *nepohupuje do džezového tempa; spíš mu vjíždí do nohou militärmarsch; před jeho duševním zrakem táhnou v parádním kroku desítky a sta bývalých infanterie-, grenadier-, a jägerregimentů. ... Po odzbrojovací konferenci je to muzika příznačná*. Neboť nejde ovšem o hudbu, ale o Evropu. A podobně se ozývá hlas z Itálie (Mussolini v rozhlase, 1934)⁹. Nejprve Čapek charakterizuje projev Duceho: *Pomalou, rozvázně se začínají věty s prudce vystřelenou pointou. Je to přednes, který vědomě počítá s davovou účinností, ale přitom nepozbývá orátorské kultury. Ten lví chrapat od něho odkoukal Hitler a jiní řečníci dnešního Německa, ale přesolili to jako všechno; u nich je to něco mezi šikovatelským řevem na kasárenském dvoře a zvířecím skřekem*. A je to tu, jasně pojmenováno i se srovnáním obou vůdců. Ale následuje ještě výsledný Mussoliniho efekt: *Zahraniční politika, i když tentokrát byla událostí světovou, není u širokého publika tak populární jako třeba Duceho slib lepšího rozdělení bohatství. To, co se ozvalo z úst tří set tisíc lidí, už nebyl hlas ani křik, nýbrž cosi kompaktního a hustého jako hmota; posluchač u amplionu měl pocit, že by se v tom mohlo plavat nebo po tom chodit. Ano, unášelo to posluchače - přes dálku prostoru a názoru*. Analytickým postupem řeší Čapek problém, hodný otce Browna (Na vlně 29,8, 1937)¹². A činí to se stejnou bravurou a elegancí jako na konci roku předšlého sestavil zatykač na Roberta Davida. Tentokrát jde o německou černou vysílačku, kterou - jak se zdá - nelze a nelze zaměřit. Detektiv odhaluje ve vysílání dvě základní vlastnosti: 1. Propagují se tu zájmy španělské vlády. 2. Publikují se čerstvé zprávy španělské a zastaralé zprávy z Německa. A stopa navíc: nápadně správná výslovnost španělských jmen. Závěr: *Hleďte tu tajemnou vysílačku v okruhu španělském*. Začátkem roku 1933 převzal Hitler funkci říšského kancléře a nastolil fašistickou diktaturu; SSSR začal 2. pětiletku mimo jiné s úkolem zdvojnásobit průmyslovou výrobu. Čapek načrtává sociopolitickou analýzu z charakteru vysílání obou zemí (Země, kde se nejvíc mluví, 1933)⁸. Z Ruska *de- větkrát z desíti případů ... ozve se politické kázání nebo*

debata. Z Německa sedmkrát z desíti ... ozvou se zaškracené a zuřivé skřeky ... někdo zase vykládá program vlády. Posluchač dochází k závěru, že tam, kde se ozývá hudba jsou poměry klidnější a tolerantnější. V úvahách o našem vysílání se Čapek zabýval hudebním programem (Hlas nad zemí, 1935)¹¹ jen v první půli článku, druhá patří zcela do tohoto, tj. politického okruhu. Zabývá se totiž politickým nezbytím vytvořit vysílač a vysílání pro německé obyvatele ČSR, ba i pro Němce za hranicemi. Vždyť co má posluchač s německou mateřštinou poslouchat nežli německý rozhlas²⁰ - a to je v této době rozhlas Hitlerův. *Kdybych byl naše vláda, vypíplal bych tento německý a mezinárodní rozhlas dokonce se zvláštní láskou a moudrostí, aby byl z toho nejvyššího a nejušlechtilejšího, co si razí cestu evropským prostorem. ...tou nejvyšší anténou evropského ducha.* K tomuto textu se Čapek vrátil po dvou letech (Čech pro německý rozhlas, 1937)¹³ a otiskl ho téměř beze změn v Prager Tagblattu. Na vysílač a vysílání pro německé občany nakonec došlo²¹. Mělnický vysílač a karlínská studia byla připravena - pozdě, bohužel. Podcenění státní a mírové propagandy se podepsalo také na sudetské otázce, Mnichovu a dalším vývoji republiky.

Do pozice posluchače se Čapek vrátil v poznámce pomnichovské (U rozhlasové skřínky, 1938)¹⁴: *...vy lidé v Praze nebo v Brně, vy lidé ve městech ani dobře nevíte, co ta skřínka znamená pro lidi venku, ... kteří dostávají své noviny o den později a neslyší v kavárně ani na ulici poslední novinky...* Služba rozhlasu, i těmi nejstručnějšími zprávami, byla v té době mimořádná. *Právě v takovýchto přetěžkých dobách poznáváme nesmírnou cenu toho nádherného a někdy dábelky zlého nástroje, jímž je rozhlas; ale také tím ostřeji cítíme, co mu chybí a čím by mohl a měl být.*

Tím je ukončena probírka reflexí rozhlasového vysílání v novinových příspěvcích Karla Čapka z let 1926–1938. Zbývá už jen smutný epilog, psaný v jiné souvislosti, ale příznačný pro poslední měsíce spisovatele i poslední měsíce republiky.

V reakci na pomnichovské osobní útoky vydal Čapek v Lidovkách počet ze svých osobních aktivit v tom zlém podzimu (Jak to bylo)²² a v něm se naposled zmiňuje o československém rozhlasovém vysílání²³: *Druhá kapitola byla naše státní a národní propaganda, zejména rozhlasová, a obrana proti propagandě cizí; víme, jak to s ní vložlo, a snad se nám jednou vysvětlí, proč to nešlo líp. Zatím český spisovatel běhal od Ananiáše ke Kaifášovi, aby se v tom směru dělalo víc; mořil se s návrhy, co s mělnickou vysílačkou, jak mluvit k našim Němcům, a třeba i dál do božího světa; svolával do houfu univerzitní kapacity, literáty a publicisty, aby pomohli rozhlasovými relacemi udržet mezi národy duševní a mravní stav, kdy se ještě dá jednat a hledat společný zájem. Podařilo se mu dostat do našeho rozhlasu výzvu k německým lidem dobré vůle: mluvm spolu, třeba jen o tom, co vás tlačí; i když se jenom o sobě víc dovíme, bude to už pokrok. Výsledkem té jediné výzvy byla sta, sta, sta německých dopisů od Tachova po Krnov: stížnosti na skutečné nebo domnělé křivdy,*

mnoho tvrdého a bolestného, mnoho rozumného; ale skoro na všech dopisech bylo vidět, jak mnoho by se ještě dalo říci i zařídít pro urovnání lidských vztahů. Na základě těch dopisů měla vzniknout řada denních proslovů a odpovědí ze strany významných odborníků. Než se mohla rozvinout, byla úředně zastavena. Proč, není známo. Na panu spisovateli zůstalo, aby ze svých prázdnin zodpovídal vlastní rukou ty stovky dopisů od německých lidí dobré vůle.

Kronikář možností i nabídky té zázračné skřínky skončil zároveň s koncem rozhlasové svobody.

Jiří Hraše

Odkazy a poznámky:

- Čapkovy články řadím chronologicky, uvádím původní otisk a přetisk ve Spisech ČS, Praha 1985–1996. Zkratky novin: LN = Lidové noviny, PT = Prager Tagblatt. Zkratky Spisů: OČČ II, III = Od člověka k člověku díl II., díl III., OUK III = O umění a kultuře, díl III., DOD = Dodatky k svazkům OČČ a OUK.
- Muž a krystal, LN 14. 2. 1926, OČČ II, 22–24
- Osmdesát abonentů čili Symfonie Es dur, LN 12. 3. 1926, OUK III 28–29
- Amplión, LN 1. 2. 1927, OČČ II, 120–122
- Rozhlas s svět, LN 5. 4. 1930, OUK III, 202–205
- Hlasy zvenčí, LN 1. 6. 1930, OUK III, 211–213
- Hlasy z Německa, LN 30. 7. 1932 OČČ III, 67
- Haló, haló..., LN 19. 11. 1932, OČČ III, 81–82
- Země, kde se nejvíce mluví, LN 23. 4. 1933, OČČ III, 106–107
- Mussolini v rozhlase, LN 7. 10. 1934, OČČ III, 243–244
- Pozor, pozor, Rio de Janeiro, LN 14. 2. 1934, OUK III, 530–531
- Hlas nad zemí, LN 24. 3. 1935, OUK III, 642–644
- Na vlně 29,8, LN 20. 3. 1937, OČČ III, 424–425
- Čech pro německý rozhlas, PT 16. 5. 1937, DOD, 272–274
- U rozhlasové skřínky, LN 30. 10. 1938, OČČ III, 529. Údaj o článku Jak to bylo uvádím na jiném místě (22)
- Olga Scheinpflugová v záznamu rozhovoru s Karlem Pechem k výročí Čs. rozhlasu 1963 (Archiv ČRo)
- Podle: A. J. Patzaková, Prvních deset let Československého rozhlasu, Praha, Radio-journal 1935
- Vilém Práger, Spisovatel Karel Čapek o radiu, Radiojournal 1929, srpen, č. 41
- Halítkovo kalendárium (Miroslav Halík, Karel Čapek, život a dílo v datech, Praha, Academia 1983) kupodivu uvádí, že od 21. srpna byl Čapek u Nitry a ve Štrbském plese a teprve od 2. 9. v Topolčiankách, kde připravoval 2. díl Hovorů
- Vzpomínka Josefa Bezdíčka z r. 1960 ve sborníku Čs. rozhlas na vlnách času, Propagační publikace k 60. výročí vysílání, Praha, Čs. rozhlas 1983, str. 57
- Rok po Čapkově prvním článku k tématu v anketě časopisu Svět mluví roku 1936 redaktor Prager Tagblattu (který ovšem o našich Němcích věděl dost) - „upozornil na to, že zejména 40 % jinojazyčných posluchačů dá pochopitelně přednost stanicím, které vysílají v jejich mateřštině“. (Jarmila Votavová, Stručný nástin historie českého rozhlasu, Praha, SVO Čes. rozhlasu 1993, str. 38)
- V roce druhého Čapkovy článku, tj. v roce 1937 „bylo rozhodnuto zřídit rozhlasové studio v Národním domě v Praze-Karlíně a uvolnit nově postavený vysílač mělnický pro vysílání v němčině“. (Jarmila Votavová, o.c., táž str. 38)
- Jak to bylo, LN 26. 11. 1938, OUK III, 812–820
- Ve shodném duchu popisuje pomnichovskou politiku rozhlasového vysílání také Petr Lotar ve svém autobiografickém románu (...domov můj, Praha, Primus 1993, str. 202–207)

Recenze: Praktická encyklopedie

Devět pedagogů žurnalistické katedry Institutu komunikačních studií a žurnalistiky FSV UK připravilo vydání Encyklopedie praktické žurnalistiky (Libri, Praha 1999, kolektiv vedli B. Osvaldová a J. Halada) - průkopnické práce v oboru. Tím více si zaslouží pozornost nejen praktiků - žurnalistů, ale i kritického pohledu. Praktická encyklopedická příručka by měla usilovat zároveň o dvojí cíl: být teoreticky a systémově přesná i názorně a sdělně populární (tedy: praktická). To je obtíž v chytání dvou zájců - obecnosti a konkrétnosti - zároveň. A tu jsou kritické námitky nasnadě.

Práce vyvolala obratem dvě pohotové recenze, nevládnou v Lidových novinách 14. 6. od Jaroslava Veise a v Literárních novinách 30. 6. vtipnou od Aleše Hamana. Obě nabízejí užitečné podněty. Nemohu ovšem souhlasit s tím, že „slovo encyklopedie je přece jen trochu nadsazené pro svazek o 256 stránkách“ (Veis). Musel bych přehlédnout, že je kniha součástí cyklu encyklopedií různého obsahu, jež spojuje právě toto slovo a grafická úprava.

Čtenář najde v knize 450 hesel (s dalšími 300 odkazy) a 150 ilustrací z oblasti tisku (knihy, periodika, technika tisku, grafická úprava, fotografie), rozhlasu, televize a nových médií i informačních technologií a k tomu patery příloh.

Souhlasím s pochvalou „nápaditého ilustračního vybavení“ (Haman). Byť pochybuji o tom, že kresba listonoše na chůdách (str. 48) je dokladem „kuriózní distribuce pošty a tisku v minulosti“, a nikoli dobovou karikaturou.

Námitky lze vznášet nejen k heslu fejeton (Haman), ale např. i k heslu interview. Nejsm si jist účelností poslední módy spojovat do jednoho hesla interview s rozhovorem (zde: rozhovor je pouhý odkaz). Příbuznost je ovšem nepochybná a rozhovor je v tom smyslu mezičlánkem k besedě. Přitom je ovšem základní a výchozí pojem. Zdá se mi účelnější i přesnější interpretace interview jako specifické podoby rozhovoru. Vlastního rozhovoru pak jako komunikace dvou rovnoprávných (v tom je právě podstatný rozdíl!) účastníků, kteří se společně pokoušejí jak přinášet nové otázky, tak hledat odpovědi. Ostatně oba termíny odlišují slovníky českého jazyka už od Trávníčkova z roku 1946 a dokonce oba významy uvádí i běžný anglicko-český slovníček.

Kritiku některých nesystémově zvolených hesel a členění podhesel (Haman) na příkladu fotografie lze podepsat, stejně upozornění na heslo pořad. Opravdu v něm zřetelně chybějí základní juxtapozice hesel: slovesný - hudební, umělecký - publicistický a zpravodajský. Pořad rozhlasový má správný odkaz na pořad vzdělávací, ale měl by tu být i odkaz na hesla publicistika rozhlasová, zpravodajství rozhlasové, pásmo rozhlasové aj.

Zvukově mediální (fonografická) hesla by zasloužila doplnění. Např. lámání, redigování nemá ekvivalentní výklad či heslo pro obdobnou činnost v audiomedialní produkci. Projekce (pracovní, předváděcí, kontrolní) nemá ekvivalent v obdobných funkcích rozhlasového poslechu. Význam pojmu editor je pro rozhlasovou práci jen letmo naznačen.

Naopak termín moderátor se v soulase se současnou módou objevuje v přehnané frekvenci, tj. i u pořadů, kde se převahou objevuje průvodní slovo autora či redaktora, někdy interpretů, v textu předem napsaném a stočeném (např. magazín).

Drobnosti k zpřesnění, doplnění či opravě nepochybně do příštího vydání autoři snadno vychytají. Patří k nim namátkou např.: Jan Petránek (str. 156) nebyl „později“ redaktorem rozhlasu, nýbrž naopak také a především nejprve, v letech 1951–1969. Thomayerův pseudonym má (str. 145) nešťastnou tiskovou chybu v podobě R. A. Jamot. V témže hesle pseudonym zůstává nesrozumitelný rozdíl mezi anagramem, resp. anagramonymem a anonymem. V hesle feature mi (str. 61) v košatém výměru znaků přece jen připadá nadbytečné uvedení „fikce“, když je feature právě reprezentantem tzv. non fiction pořadů. (Ostatně: non fiction se tak energicky vtírá do naší terminologie, že by si asi zasloužil vlastní heslo.) Heslo pořad vzdělávací by v příkladech zasloužil rozšíření (str. 138) mezi poválečnými pořady o první Rozhlasové univerzity, mezi školskými pořady, výraznými svou zvukovostí, o tematiku hudební výchovy a v současné přednáškové tvorbě krom Rozhlasové akademie třetího věku o cykly v pořadu Souvislosti nebo příspěvky v Meteoru. Citát z K. Z. Klímy v hesle fejeton (str. 62) je velice pěkný, ale řekl bych, že do jiného hesla.

Doporučená literatura by zajisté unesla rozšíření, namátkou možná o Karpatského Malý labyrint literatury (1997) a určité o Slovník literární teorie (1977).

Ze zápalu dílčího připodotýkání k příručce se málem vytrácí příležitost ke konstatování, že se tu lze dočíst dokonce i ve věcech na pohled známých leccos poutavého a neběžného. Zvláště zajímavé jsou v tom směru doplňky heslového textu, které za vlastním výkladem přidávají kurzivou jakýsi nášup, což navíc, co obohacuje věcný obsah pojmu. Např. k heslu sloupek (str. 174) kurzíva už nic nepřidá co do definice, ale rozšíří je o historii, Karel Čapek, Karel Poláček a Miroslav Holub ve svých výročí je neupřesní, ale neobyčejně názorní. Rozšíření hesel o kurzivní přídavek je výborný a užitečný nápad, zasloužil by v příručce častější užití.

Kritika obrazové přílohy v podobě minigalerie osobností (Veis: „Proč se o nich čtenář nedozví víc, než jak vypadali?“) je zřejmě na místě. To sympatické tablo na rozloučenou se čtenářem je zatím opravdu jen poněkud neústrojný, jakkoli roztomilý, appendix knihy. A přece by stačilo doplnit je o rok narození a úmrtí a přidat čísla stránek, na nichž je o portrétovaných zmínka. V knize, která nepočítá s osobními hesly, by to přece jen nabídlo alespoň letmé souvislosti. Tím spíš, že by mohlo být zmínek o osobnostech, event. citátů z nich v heslech víc a mohly by být dokonce rozloženy po stránkách knihy s rafinovaným redakčním záměrem.

Po knihách k pohotové informaci a orientaci je v současné době poptávka. Jsem přesvědčen, že si praktická potřeba najde i tuto příručku. A vytvoří tak této první průzkumné vlastovce příležitost představit se v druhém, rozšířeném a obohaceném provedení. Zaslouženě.

Jiří Hraše

...tentokrát v Rusku

Specifika ruského mediálního trhu

Hledat v Rusku rádia analogická našemu rozhlasovému trhu je téměř nemožné. Specifika tamního mediálního prostředí jsou natolik odlišná, že vše je v konečném důsledku jedinečné a zvláštní. To ovšem neznamená, že by se Středoevropan, a právě on s určitou inklinací vrozenou i vnucenou k východnímu pojetí medií, nemohl poučit z praxe rozhlasových medií! Existuje tu, jak prakticky skomírající a zapomenuté státní rozhlasové vysílání, tak komerční vysílání soukromých hudebních stanic a navíc jediná komerční stanice pro tzv. intelektuální elitu, jež je mimořádně početná, uznávaná a vlivná.

K této základní charakteristice je třeba ještě dodat prvotně určující dělení sdělovacích prostředků. Majetkové poměry nemusí vždy rozhodovat o zaměření té které rozhlasové, případně televizní stanice. Veřejnoprávní média v ruském prostředí totiž fakticky neexistují. Pouze názvem se jim vzdáleně blíží Veřejná ruská televize (ORT), kde má stát kontrolní balík akcií, avšak z důvodů nesolventnosti ji ovládá koneckonců podnikatel Boris Berezovskij, který čas od času vyplouvá na povrch politického dění v Rusku. Jeho desetiina akcií je nakonec natolik rozhodující, že jeho finance ovlivňují skladbu i směr vysílání, byť s určitými recidivami nepopularity, a tedy státní nepřízně. Kromě toho existují čistě státní televizní a rozhlasové stanice: VGRTK - RTR - státní a svého času nejradikálněji nalaďená proti čečenské válce, rozhlasové státní vysílání, jež má ovšem minimální poslechovost v konkurenci masy hudebních stanic a rozhlasové stanice Echo Moskvy. Ruským specifikem je, že ani hudební stanice se neomezují výhradně na písničky. Mnohé z nich mají, byť krátké, přece jen zajímavé a obsažné zpravodajství v celou i v půl. Nejvýraznější z jich Radio sěm, na sěmi cholmacha (Radio 7 na sedmi vršcích) v poslední době zařazuje i hodinový kontaktní pořad s prezidentem Televizní akademie, uznávaným novinářem Vladimírem Poznerem „Posudme to společně!“. Vysílací čas v 21.00 jednou týdně je přesto pro stanici prime time!

Rusko je charakteristické i tím, že nezaujatý, objektivní novinářský postoj je spíše výjimkou než pravidlem. Novináři se proto dělí zcela logicky na ty, kteří jsou pro Jelcinovství, resp. pro kremelství, a ty, kteří jsou spojeni s jinými, tedy opozičními politiky. Nejmarkantnější je případ oblíbeného moderátora Sergeje Dorenka. Někdejší adolescentní manekýn zůstává věren svému původnímu povolání i v novinářské práci. Obecně je o něm známo, že je „člověkem“ zmíněného Berezovského, a tedy nejskandálnějším novinářem ruského prostředí v obecně přijaté kultivované úrovni. (Nezabředá tedy do

vyloženě bulvárních mokřin.) Ruské sdělovací prostředky jsou ostatně ve své podstatě daleko bulváru, žlutým stránkám známým z našeho prostředí. Uznávaný týdeník Moskovkije Novosti sám přiznává, že Dorenko je fenomén čistě ruského původu. „Náš divák nepotřebuje bezpohlavně neutrální moderátory, ale lidi, kteří mu vše předžvýkají a naservírují v jeho poli duševního vnímání,“ přiznává periodikum.

Takový přístup pochopitelně nahrává lobbistickému ovlivňování politické scény i veřejného mínění. Singnifikatní je právě popularita prezidenta Jelcina počátkem volebního roku 1996 - 5 %. Nakonec nicméně zvítězil Boris Nikolajevič, který dokázal získat největší popularitu u bankéřů, a tedy jejich finanční prostředky. Podobně se odvíjí medializace dalších politiků - v průběhu nevolebních období. Za každým médiem tedy stojí „kmoť“, který pracuje na svého politika.

Jejich vliv se dělí na federální a regionální úroveň. Místní bossové - gubernátoři mají vlastní oblastní HSP, které v případě neposlušnosti je možné oklestit, případně zakázat. Situace je dokonce taková, že vysílání federálních médií mohou „nabourávat“ oblastní struktury a v zásadě vyřadit celostátní zpravodajství ve svůj prospěch. Nemluvě o čistě regionálních HSP, kde se mnohdy vyřizují účty mezi nezávislým tiskem a místními úřady zcela flagrantně. Tak přišla v Kalmycku o život i šéfredaktorka místního opozičního plátku Larisa Judina. V okamžiku, kdy se snažila rozšířit svá regionální obvinění proti republikovému vedení, byla zavražděna neznámými pachateli. Je téměř jisté, že se pod ochranou místních lobby nikdy nedostanou na světlo světa veřejného odsouzení a odhalení. Podobně byl zlikvidován redaktor populárního bulvárně zaměřeného deníku Moskovskij komsomolec Dmitrij Cholodov poté, co se dostal na stopu defraudantů Západní skupiny vojsk v Německu, či generální ředitel Veřejné ruské TV (ORT) Vlad Listěv, který se naopak pokusil rozdělit reklamní trh nejrozšířenější ruské televize, vysílající i v zemích bývalého SSSR, na který se do té doby nedostal žádný zahraniční subjekt.

Od té doby se také sdělovací prostředky snaží nevybočovat ze škatulek svého určení, resp. lobbistických zájmů. Nicméně navenek se vyčlenilo několik hlavních mediálních holdingů. Na prvním místě mezi nimi je MOST-Group. Prezident Vladimír Gusinskij, bývalý šéf banky MOST, šéfuje nyní holdingu, jehož hlavními akvizicemi je celoruská TV stanice NTV (Nezávislá televize), deník Segodnja (Dnes) a intelektuálský uznávaná rozhlasová stanice Radio Echo Moskvy.

Jestliže působnost televizních společenství je obecně uznávána, pak vliv tisku se většinou omezuje na samotnou Moskvu. Ne tak už rozhlasové stanice.

Úloha a vliv rozhlasu přitom v celostátním měřítku programově klesá. Výjimkou je právě Echo Moskvy, které vysílá postupně v největších ruských městech. Jeho vysílání je jediné, které lze přirovnat, alespoň podmíněně, k aktivitám ČRo.

Specifika rozhlasového vysílání a obecně všech HSP v Rusku jsou typicky ruská, a tak i Echo je zpravodajskou stanicí, jejíž působení přechyluje ve směru rodného a úzce elitního vysílání. Soustřeďuje v sobě prvky Radiožurnálu, Prahy, RFE i Vltavy. Jinými slovy ČRo 1–6.

Hudba je v programu tohoto rozhlasového vysílání méně než podpůrná. Vyplňují se s ní mezery nenadále vzniklé špatným rozpočítáním vysílacího času. V nočních a svátečních časech je pak programová skladba podřízena umění, kvazi umění a rozhlasové dramatisaci. Objevují se proto pořady o vážné hudbě a jazzu pro fajnšmekry, rozhlasové hry z archivu, reklamní spoty o nočních podnikcích a o módě, v rozmezí nepřímé reklamy.

Otázka reklamy jako takové je totiž prakticky nevyhraněná a řada redaktorů se řídí pouze objednávkou svého sponzora. Tento problém je ostatně obecně platným pro všechna ruská média. Kromě reklamních oficiálních časů, resp., sloupků, se objevují pořady a také novinové články vyložené na objednávku. Rozdíl mezi soukromým lobbistickým médiem a nelobbistickým se pak logicky stírá.

Nehledě na množství výhrad, které může mít mediální odborník střední Evropy k HSP v Rusku, existuje řada momentů, jež lze námětově, resp. alespoň inspiračně využít.

V elektronických médiích jsou to komentáře. Jejich časem je, pokud nebereme v úvahu pro nás nepřijatelné způsoby komentování v rámci zpravodajských relací, v televizi i v rozhlase termín po hlavních zpravodajských relacích - viz například jako pořad Tady a teď - ČTV. Diskusní pořady s politiky Hrdina dne denně ve všední dny na NTV, a zejména velké komentátorské pořady v sobotu a v neděli na margo končícího týdne obsahují komentáře a rozhovory s předními politiky. Tyto pořady jsou natolik rozšířené, že je má fakticky každá televizní stanice, rozhlas, který si činí nárok na přední místo v tabulce vlivu. Jejich moderátoři, ti televizní, se koneckonců stávají natolik vlivnými osobnostmi, že předbíhají i aktivní politiky. Jevgennij Kiseljov - moderátor pořadu Itogi - Výsledky (týdne) je stabilně v první desítce nejvlivnější politiků, tiskový mluvčí prezidenta je ve druhé desítce, Nikolaj Svanidze, moderátor konkurenčního analytického pořadu Zrcadlo na ruského státní televizi RTV je členem prezidentské rady, další vedoucí obdobných pořadů se neumisťují sice v první padesátce, nicméně mají vždy týdně exkluzivní hosty svých relací.

Z hlediska rozhlasové analýzy je nesporně nejzajímavější Echo. V prime timech vysílá každou 1/4 hodinu zprávy. Své úsilí soustředí hlavně na zpravodajské relace ve 12, 14, 16, 18, 24 hodin. V těchto relacích se zařazují také zvukové zprávy - hlasy zpravodajů z doma i ze zahraničí a politiků. Ve třech hlavních časech - po 15., 16. a 18. hod. zvou zajímavé politiky k besedám o aktuálnímu dění v zemi. Nežádka se objevují zahraniční hosté typu Stroba Talbotta - 1. náměstka ministryně zahraničí a amerického emisara pro Balkán. Exkluzivita těchto návštěv spočívá v tom, že odborný redaktor (nikoli moderátor) dokáže „vytáhnout“ z hosta to, co by normálně na tiskovce neřekl. Odtud se potom odvíjí i exkluzivní zpravodajství Echa. To znamená schopnost urychleně zpracovat po částech rozhovor do zpráv, které následně citují a odvolávají se na ně prestižní agentury, resp. televizní společnosti, pochopitelně nejen domácí provenience. Běžnou praxí je i práce se zvukovými zprávami, jejich zkracování a střížní obměna, což šetří čas i peníze na zpravodajství.

Další předností, téměř unikátností Echa v ruských podmínkách, jsou jeho kontakty, mnohdy výlučné na nejvyšší politickém špičce. V této části se blíží Echo ČRo 1 exkluzivitou telefonních vstupů mluvčích a politiků. Kromě toho zmíněná rozhlasová stanice ještě produkuje vlastní tiskovou agenturu, uplatňuje se na internetu - Glasnetu (ruská varianta), s texty zásadních vystoupení a komentářů.

Samostatnou kapitolou je komentátor Andrej Čerkizov, který si bere „na paškál“ hlavní politická témata dne (viz Ivan Hoffmann na ČRo 1). Jeho rozsah je jak domácí, tak zahraničně politický, podepřený hlubokou znalostí obou scén a těsnými kontakty s politiky „před hranicemi i za hranicemi“.

Handicapem Echa je minimální síť zahraničních zpravodajů, naopak výhodou rozsáhlá síť vnitropolitických a i regionálních korespondentů. Dalším minusem je technická kvalita zvuků, mnohdy pod hranicí vysílatelství a přílišný důraz na zvukové efekty - viz hudební podbarvení headlinů, resp. přehledu tisku domácího i zahraničního, kdy posluchač trpí nedostatečnou srozumitelností.

Výhodou je naopak maximální kontaktnost pořadů. Denně se provádí bleskový telefonní průzkum veřejného mínění na aktuální téma. Hovory jsou sponzorovány, a tedy zdarma, což zvyšuje jejich objektivitu. Paralelně s tímto průzkumem běží beseda s posluchači, kteří mnohdy v rozporu s výsledky průzkumu vyjadřují vlastní názor. Výsledky takového průzkumu jsou následně zveřejňovány v tisku a pracují s nimi další média.

Jak jsem se už zmínil, žánrová nevyrovnanost Echa odpovídá specifikům ruského mediálního prostředí. Hudební vložky stanice se omezují prakticky jen na ko-